

Nieuwsbrief 10 – april 2025

Stichting Middeleeuwse Archieven Amsterdam (SMAA)

In deze nieuwsbrief aandacht voor de zichtbare voortgang op onze projecten en afsluitend een boektip. Veel leesplezier gewenst!

De vroegste stad

750 jaar geleden, ten tijde van het Tolprivilege in 1275, was Amsterdam een kleine kwetsbare nederzetting. Binnen een paar eeuwen tijd zou deze plaats uitgroeien tot een stad van wereldformaat. Geen andere stad in Holland ontwikkelde zich in de middeleeuwen zo snel en explosief als Amsterdam. De stad transformeerde in een beroemd bedevaartsoord, een belangrijke marktstad en een internationaal georiënteerde havenstad. Het inwoneraantal groeide net zo indrukwekkend mee, vooral door migratie.

Middeleeuws Amsterdam is te beschouwen als de kraamkamer van de hedendaagse wereldstad, waar rijkdom, ondernemerschap en verschillende vormen van geloofsbeleving wortel schoten en de eerste grote Amsterdamse denkers en kunstenaars zich aandienden. De fundamenten van de stad werden in de middeleeuwen gelegd.

Hoewel de stad en haar inwoners in 750 jaar met omvangrijke veranderingen te maken hebben gehad, zijn veel dingen hetzelfde gebleven. Aan de hand van verschillende thema's leggen we met het project De Vroegste Stad een verbinding tussen het Amsterdam van toen en nu.

Hoe groeide de stad van een kleine nederzetting uit tot een wereldstad en welke rol hadden de nieuwkomers daarin? Was er ruimte voor diversiteit in het Amsterdam van toen? Wat betekende maatschappelijke betrokkenheid in de middeleeuwse stad en hoe zorgde men voor elkaar?

In verschillende middeleeuwse archieven - onder andere het Burgerweeshuis, het Begijnhof, de Oude- en Nieuwe Kerk, kloosters en gasthuizen - lezen we hierover.

Met het project de Vroegste Stad brengt SMAA middeleeuwse archieven in kaart, maakt ze vindbaar én leesbaar.

Bovendien presenteren we de verhalen die eeuwenlang in de bronnen verscholen lagen in een tentoonstelling aan een breed publiek.

SMAA werkt samen met het Stadsarchief Amsterdam, waar de middeleeuwse archieven van Amsterdam bewaard en beheerd worden en de Universiteit van Amsterdam, die studenten enthousiasmeert om deel te nemen aan het project, voor colleges gebruikmaakt van de middeleeuwse archieven die ontgonnen worden tijdens het project én SMAA kan bijstaan met de expertise van aan de UvA verbonden mediëvisten.

Hieronder een toelichting op de verschillende projectonderdelen de resultaten:

1. De tentoonstelling in het Stadsarchief Amsterdam
2. De middeleeuwse archieven in kaart brengen en digitaliseren

1 - Tentoonstelling

Dit jaar viert Amsterdam haar 750-jarig bestaan. Het tolprivilege van 27 oktober 1275 uitgevaardigd door graaf Floris V, wordt wel het geboortebewijs van Amsterdam genoemd. Voor het eerst verschijnt de naam van de stad op papier: 'Amestelledamme'.

Toch gaat de tentoonstelling *De geboorte van de stad* verder terug, want archeologische vondsten laten zien dat er al duizenden jaren mensen actief waren in het veenlandschap waarin Amsterdam zich na de Allerheiligenvloed van 1170 ontwikkelde. Door die verwoestende storm ontstaat aan de monding van de Amstel een aantrekkelijke plek, met een directe verbinding met de Zuiderzee, waardoor de handel over water kan opbloeien.

De tentoonstelling neemt de bezoeker mee in het dagelijkse leven van middeleeuws Amsterdam en laat zien hoe Amsterdammers hun stad bouwden, leefden en overleefden. Hoe gaven zij hun stad en hun samenleving vorm? Wie had de macht, en hoe zorgden zij voor elkaar? Welke rol speelden religie en handel? Aan de hand van bijzondere archiefstukken, zeldzame archeologische vondsten, animaties, een podcast en een interactieve tijdlijn duikt de bezoeker in de wereld van de middeleeuwse Amsterdammers.

Samenwerking

De tentoonstelling is tot stand gekomen in samenwerking tussen Stadsarchief Amsterdam, Afdeling Monumenten en Archeologie van de gemeente Amsterdam en de Stichting Middeleeuwse Archieven Amsterdam. De curatoren van de tentoonstelling zijn Ranjith Jayasena (Monumenten en Archeologie), Mariëlle Kruithof (Stichting Middeleeuwse Archieven Amsterdam) en Emma Los (Stadsarchief Amsterdam).

Voor meer informatie, klik [hier](#). De tentoonstelling is te bezoeken tot en met 6 juli 2025.

Publieksprogramma

Tijdens de tentoonstelling worden lezingen en workshops georganiseerd.

SMAA organiseert ze voor gemeente-ambtenaren van Amsterdam en vrijwilligers van het Stadsarchief.

Op 13 juni 2025 organiseren we samen met het Stadsarchief een schouw van middeleeuwse stukken en op 25 juni een

panelgesprek over de zingeving in de middeleeuwen en nu in samenwerking met Stine Jensen, publieksfilosoof. Houd hiervoor de [agenda](#) van het Stadsarchief in de gaten.

2 - De middeleeuwse archieven

Naast het voorbereiden van de tentoonstelling werken we achter de schermen hard aan het in kaart brengen en digitaliseren van de middeleeuwse bronnen. Een groot deel was nog helemaal niet vindbaar, laat staan online beschikbaar. Het afgelopen jaar zijn er door het Stadsarchief en SMAA meer dan 5000 middeleeuwse bronnen in kaart gebracht en zijn al ruim 1200 charters gescand.

Samenwerking in HTR

De doelstelling is om de middeleeuwse archieven niet alleen vindbaar, maar ook leesbaar en doorzoekbaar te maken. Dit kan geautomatiseerd met de inzet van Handwritten Text Recognition (HTR), een tak van Artificial Intelligence (AI) waarmee je oude handschriften omzet naar leesbare tekst. De bestaande HTR-modellen bleken helaas geen goede resultaten te geven en daarom moesten we aan de slag voor nieuwe trainingsdata, Ground Truth.

We werken hierbij ook weer nauw samen met experts van het Stadsarchief, die ons adviseren in het gebruik van HTR-tool Transkribus. In een gedeelde Transkribus-collectie heeft het Stadsarchief de scans van de documenten klaargezet en van daaruit werden de transcripties door SMAA en studenten van de Universiteit van Amsterdam en Leiden

geperfectioneerd. De hiermee gegenereerde data zijn gebundeld, modellen werden getraind en na afloop van het project gepubliceerd op de HTR-zoekomgeving van het Stadsarchief.

Pilot met de Gasthuisarchieven en de charters van de IJzeren Kapel

Als pilot voor het trainen van een middeleeuws Amsterdams HTR-model begonnen we met de registers van de gasthuizen en de charters van de IJzeren kapel. De charters zijn keurig geschreven en we verwachtten op dat gebied al snel acceptabele resultaten. De registers van de gasthuizen zijn een heel ander verhaal...

De handschriften zijn onregelmatiger en de gasthuismeesters, de middeleeuwse gasthuisdirecteuren, kriebelden allerlei aantekeningen in de kantlijn. Vooral de lay-out van de registers bezorgde Transkribus regelmatig problemen en het levert veel extra werk op om ervoor te zorgen dat Transkribus ook daar de regels en tekstblokken correct herkent.

Middeleeuws Amsterdam in HTR

Het nieuwe Trankribusmodel 'Middeleeuws Amsterdam' is na vele uren noeste arbeid een feit. Het model zal de komende tijd alle middeleeuwse bronnen uit de collectie van het [Stadsarchief Amsterdam](#) geautomatiseerd leesbaar en doorzoekbaar maken en is bovendien nu voor iedereen te gebruiken (ook met gratis account) binnen [Transkribus by read-coop sce](#), klik [hier](#).

Ander goed nieuws is dat de data ook deels zijn opgenomen in het nieuwste Transkribus transformer 'Super Model' Dutch Dean, klik [hier](#).

Het model is naast trainingsmateriaal uit het Stadsarchief en SMAA tot stand gekomen dankzij genereus gedeelde data van Johan Visser, Geertrui Van Syngel, Jesse Dijkshoorn, Bram Caers en, niet te vergeten, een solide basemodel van Tobias Hodel.

Het spoorboekje

Nu de ruim 5000 Amsterdamse middeleeuwse bronnen geïdentificeerd en binnenkort ook gedigitaliseerd, getranscribeerd en volledig doorzoekbaar zijn, is de laatste stap van dit omvangrijke project het maken van het spoorboekje. Het doel van deze archiefgids is om het rijke, maar vaak complexe materiaal van het Stadsarchief Amsterdam begrijpelijk en overzichtelijk te maken, zodat bezoekers efficiënt hun weg kunnen vinden in de collecties en archieven.

Geïnspireerd door de spoorboekjes waarin verschillende treinverbindingen en dienstregeling worden beschreven, geeft het Spoorboekje van de middeleeuwse archieven Amsterdam een helder overzicht van de beschikbare bronnen, de archiefcollecties waarin de bronnen zijn ondergebracht en welke informatie erin te vinden is. Naast een toegangsnummer en inventarisnummer waaronder de stukken op de website van het Stadsarchief vindbaar zijn, worden de stukken in het Spoorboekje per thema aan het publiek gepresenteerd.

Boektip en overige publicaties

De tentoonstelling 'De geboorte van de stad' is op 7 maart jl. geopend in het Stadsarchief Amsterdam. Omdat we lang niet alle archeologische objecten, archiefstukken en verhalen over middeleeuws Amsterdam een plek hebben kunnen geven, is er als verdieping op de tentoonstelling een prachtig boek gemaakt met essays en beeldverhalen over o.a. misdaad en straf, feest en vermaak en handel en over mijn stokpaardjes religie en zorg.

Een heerlijk koffietafelboek dat het zeer goed zal doen als geschenk aan een ander of jezelf. Redactie Emma Los en Erik Schmitz. te koop in het [Stadsarchief](#) of via deze [link](#).

De publicatie *De geboorte van de stad. Op zoek naar middeleeuws Amsterdam* met essays en beeldkaternen die dieper ingaan op de thema's in de tentoonstelling (192 pagina's, WBooks).

Mariëlle Kruithof heeft onder de vlag van SMAA een ruime bijdrage aan het boek geleverd in de vorm van drie beeldverhalen en twee essays over de zielenheilsmarkt in middeleeuws Amsterdam en over barmhartigheid en zorg in middeleeuws Amsterdam.

Op de foto het eerste exemplaar dat werd overhandigd aan Rutger Groot Wassink, wethouder in Amsterdam.

Als preview op het boek verscheen een abstract van het bovenstaande essay over zorg in het tijdschrift Ons Amsterdam van maart: <https://onsamsterdam.nl/artikelen/vangnet-voor-ouderen-zieken-en-zwervers>

In het najaar van 2025 verschijnt het jaarboek van Genootschap Amstelodamum met daarin een artikel over het middeleeuwse St. Pietergasthuis geschreven door Nathan van Kleij (UvA) en Mariëlle Kruithof (SMAA).

Instagram

SMAA sluit haar ogen niet (helemaal) voor moderne ontwikkelingen...

Daarom wijzen we u graag op ons eigen account op Instagram dat de moeite van het volgen waard is: [@aemstelredammers](https://www.instagram.com/aemstelredammers).

Via dit account posten studenten tijdens hun stage interessante berichten. Het is voor de studenten een mooie oefening in publieksgeschiedenis: hoe zet je onderzoek om naar publieksvriendelijke informatie.

Doelstelling SMAA

De Stichting Middeleeuwse Archieven Amsterdam heeft tot doel de toegankelijkheid, beschikbaarheid en het gebruik te bevorderen van de middeleeuwse archieven van en over de stad Amsterdam, opdat de kennis van het middeleeuwse Amsterdam vergroot en verspreid wordt onder een zo breed mogelijk publiek.

Colofon

SMAA-nieuwsbrief 10, april 2025
<https://www.middeleeuwsamsterdam.nl/>
middeleeuwsamsterdam@gmail.com
 Jurriaan Callenbach, voorzitter SMAA